

3. IHMISJÄRKI HÄMÄRTYY – MITEN JA MIKSI?

Periaatteessa ympäristökysymysten hahmottaminen on helppoa. Käytännössä me ihmiset emme kuitenkaan ole kovin rationaalisia. Monenlaiset mielen oikut häiritsevät järjen käyttöä. Kun voimakas mielikuva yhdistyy henkilökohtaiseen intressiin tai ennakoasenteeseen, emme ole kovin valmiita korjaamaan käsityksiämme vahvankaan todistusaineiston edessä.

Meidän käsityksiimme ja mielipiteisiimme pyritään myös jatkuvasti vaikuttamaan eri tahoilta käyttäen hyväksi asenteitamme, taipumuksiamme ja illuusioitamme. Vaikuttaminen on yllättävän tehokasta. Kun esimerkiksi poliittisesti korrektia hokemaa toistetaan mediassa riittävän monta kertaa, useimmat meistä alkavat pitää sitä totena sen enempää ajattelematta ja alkavat rakentaa maailmankuvaansa tämän hokeman varaan.

Erialaisten tunnereaktioiden tunnistaminen on tärkeää, koska se helpottaa niiden hallintaa. Seuraavassa asiaa lähestytään ympäristökysymyksiin liittyvin esimerkein. Sen jälkeen analysoidaan valtamedian ja ympäristöliikkeen harjoittaman manipulaation lähtökohtia. Lopuksi käsitellään illusioiden roolia ajattelumme kahlitsijana.

Tunteiden voima

Lehdistössä on käsitelty lintujen menehtymistä törmäyksissä toisaalta tuulivoimaloihin ja toisaalta Helsingin Sanomien uuden toimitalon lasijulkisivuun. Tätä ympäristöongelmaa koskevat lehtijutut herättävät kiinnostusta.

Pienellä vaivannäöllä selviää, että Suomen alueella pesivien, syntyvien ja läpimuuttavien lintujen lukumäärä on yli 100 miljoonaa vuodessa. Yli kymmenen miljoonaa lintua menehtyy Suomen alueella tautien ja nälän uhreina, petojen saaliina tai muista luonnollisista syistä. Liikenne ja kotikissat vievät muutamia miljoonia lintuja vuodessa. Metsästyksen osuus on miljoona lintua. Yhden omakotitalon isoihin ikkunoihin voi törmäyksissä menehtyä kymmenen lintua vuodessa. Luonnolla on keinonsa sopeutua poistumaan.

Tutkimusten mukaan linnut näkevät ja kuulevat tuulimyllyt ja pystyvät ne pääsääntöisesti kiertämään. Lintuja menehtyy törmäyksissä yksittäiseen tuulivoimalaan 0.1 – 10 yksilöä vuodessa /26/. Helsingin Sanomien toimitaloon törmänneistä linnuista menehtyy Eläinmuseon arvion mukaan noin 100 yksilöä vuodessa. Itse asiassa tässä ei siis ole kysymys lainkaan ympäristöongelmasta vaan mielikuvista ja tunteista.

Mielikuva tuulivoimalasta muuttolintuparvien silppurina on väkevä ja vaikuttaa uskottavalta. Muuttolinnun kovaan kohtaloon on helppo eläytyä. On paljon ihmisiä, joiden mielestä tuulivoimarakentaminen on kallista viherpiipertäjien haihattelua ja myös ihmisiä, joiden intresseihin tuulivoima ei istu. Heidän ajatusmaailmaansa mielikuva lintujen menehtymisestä sopii hyvin, koska se vahvistaa oman kannan oikeutusta. Median kannalta väkevä mielikuva, johon liittyy muita inhimillisiä assosiaatioita, on myyvä. Perspektiivin tarjoaminen ei kiinnosta, koska se veisi pohjan mehukkaalta jutulta.

Helsingin Sanomien toimitalotapauksessa oli kysymys samanlaisesta väkevästä mielikuvasta. Tämän tapauksen teki poikkeuksellisen mielenkiintoiseksi Helsingin Sanomien asema mahtavana mediavaikuttajana, joka sai pystyttää toimitalonsa Helsingin paraatipaikalle. Lintujen törmäyskysymyksen käsittely toimi purkautumiskanavana näihin asioihin liittyviin tunnelatauksiin.

Vain hiukan toisentyypisistä asioista on kysymys golfkenttäprojekteissa, joiden toteuttamisen tielle on nostettu monenlaisia ympäristökysymyksiä pääkaupunkiseudulla. Tyypillisesti golfkenttää kaavavillaan maa- ja metsätaloustilalle, jonka ehtodot ovat ehtyneet. Tapahtuuko ympäristön tilassa muutos, kun peltoa ja talousmetsää muutetaan golfkentäksi viherväyliseen, vesiesteiseen ja metsikköiseen? Jotain tapahtuu, mutta on vaikea sanoa onko muutos positiivinen vai negatiivinen. Suurempia muutoksia tapahtuu, kun maanviljelijä raivaa peltoa tai hakkaa metsää, mutta tämä ei ihmisiä juuri kiinnosta.

Tässäkään ei ole kysymys varsinaisesti ympäristön tilasta vaan maankäytöstä. Maankäyttöön liittyy luontaisesti konkreettisia intressiristiriitoja. Lisäksi lintuharrastajat ja koirien ulkoiluttajat ovat menettämässä virkistysalueita, joihin monella on mielestään hamaan tulevaisuuteen ulottuva nautinto-oikeus. Ympäristölainsäädäntö ja ihmisten siihen liittämät henkilökohtaiset tulkinnat tarjoavat puitteet omien intressien puolustamiselle.

Vastakkainasettelun kiinnostavuutta julkisella foorumilla lisää se, että monet pitävät golfia elitistisenä harrastuksena. Se, miltä omistajasta tai investoijasta tuntuu ja missä on hänen oikeutensa, jää taka-alalle.

Oman mielenkiintoisen mausteensa golfin ympäristövaikutuksia koskevaan keskusteluun toi Ilta-Sanomissa käyty yleisönosastokeskustelu syyskesällä 2004. Ensin yksi kirjoittaja esitti yllättäviä väitteitä golfkentillä käytettävistä lannoite- ja torjunta-ainemääristä. Sen jälkeen Golfliiton järjestöpäällikkö esitti luvut, joiden mukaan keskimääräisen golfkentän lannoite ja torjunta-ainemäärät ovat vain murto-osa tavallisen mansikkatarhan määristä. Keskusteluun tarttui eräs kansanedustaja ja entinen europarlamenttikko, joka vaatii golfkenttiä mukaan vesiensuojelun toimenpideohjelmaan ja kansallisen Itämeriohjelman toimenpideosaan, jotta Itämeri saataisiin pelastettua.

Suomen Golfliiton selvityksen mukaan Golfkentillä käytetään vuodessa lannoitteita noin 1000 tonnia, kun Suomen kokonaiskäyttö on noin 200 000 tonnia. Torjunta-aineiden käyttö on suuruusluokkaa 500 kg, kun Suomen kokonaiskäyttö vaihtelee 1000 ja 2000 tonnin välillä /66/.

Poliittinen opportunisti pyrkii siis surutta hyödyntämään ihmisten aggressioita toisten ihmisten harrastusta kohtaan rakentaessaan profiiliaan Itämeren suojelijana. Hän on valmis puuttumaan yhteiskunnan resursseilla sadan tuhannen ihmisen virkistäytymiseen ja tuhannen ihmisen työhön mitättömän asian varjolla. Itämeren kuormitustekijöiden suhteet eivät häntä kiinnosta, koska tällainen tarkastelu uhkasi hänen oman puolueensa maanviljelijäväestön elämisen ehtoja ja voisi johtaa puolueen hajoamiseen.

Median rooli mielikuvien tuottajana

Ihmisillä on taipumus vedota omaa kantaa tukevaan informaatioon ja torjua sen kanssa ristiriidassa oleva informaatio. Omaksutusta kannasta on vaikea luopua. Kun tarkastelemme omaa toimintaamme jälkikäteen, näemme sen myönteisessä valossa.

Eri mediaorganisaatiot kilpailevat ihmisten huomiosta. Ihmiset janoavat voimakkaita tunteita herättäviä uutisia ja haluavat purkaa aggressioitaan mahtaviin tuotannollisiin organisaatioihin. Asioiden suhteuttaminen vie uutiselta terän ja tuottaa monille pettymyksen.

Vapaa tiedonvälitys on mahtava voima ja täysin välttämätön osa demokraattista yhteiskuntaa. Vapaan maan vapaan kansalaisen on kuitenkin syytä tunnistaa median heikkouksia. Näitä ovat:

- Informaation suodatus ja manipulointi;
- Asioiden kärjistäminen ja suhteiden vääristäminen;
- Sopuli-ilmiö ja hokemien muuttaminen totuuksiksi.

Samalla on toki myönnettävä, että jos näin ei olisi, media olisi aika tylsä.

Sirpaletiedon ja näennäisen asiantuntemuksen yhdistäminen on erittäin tehokas menetelmä terävöittää materiaalia, jolla on sosiaalinen tilaus. Sanoman uskottavuus kasvaa. Esimerkiksi Vuosaaren tributyyliinäkysymystä käsitellessään Helsingin Sanomat toistaa tietonurkassaan jutusta toiseen suurin piirtein seuraavat sirpaletiedot:

- Vuosaaren tributyyliinaingelma paljastui toukokuussa 2003;
- Uudenmaan ympäristökeskus keskeytti juuri aloitetut ruoppaukset löydön jälkeen;
- TBT on peräisin laivoissa käytetystä maalista, jota on huuhtoutunut mereen Vuosaarella toimineelta telakalta;
- TBT heikentää pohjaeliöiden lisääntymiskykyä;
- TBT:tä sisältävien maalien käyttö on nykyisin kielletty.

Jo ensimmäinen sirpaletieto sisältää kyseenalaisen olettamuksen, jonka mukaan Vuosaarella ruopattavien sedimenttien tributyyliinain sisältäisi ongelma. Sen jälkeen ongelman olemusta ja suuruusluokkaa ei tarvitse käsitellä, vaan voidaan keskittyä lupaprosessidraamaan.

Toki Vuosaaren tributyyliinainkysymyksen suuruusluokka (luku 2 ja liite 2) on saatettu myös Helsingin Sanomien tietoon. Tämän asian käsittely ei saa lehdessä juuri tilaa, koska se veisi pohjaa dramaattiselta jatkokertomukselta ja vahingoittaisi aggressiivisesti asiaan tarttuneen lehden uskottavuutta. Lehti siis käytännössä sensuroi lukijoiltaan keskeisen asiaan liittyvän tiedon.

Helsingin Sanomat pitää pääkirjoitusaukeamallaan vieraskynäpalstaa, jossa on eri alojen asiantuntijoiden kirjoituksia. Vuonna 2003 sillä julkaistiin 52 ympäristöasioita käsittelevää artikkelia. Kirjoituksista 39 oli valtion virkamiesten tai valtion tutkimusinstituuttien tutkijoiden kirjoittamia, kuusi tuli erilaisilta kansainvälisiltä toimijoilta ja neljä oli ympäristöjärjestöjen työntekijöiden laatimia. Yksityisen sektorin asiantuntijat olivat kirjoittaneet kolme artikkelia.

Kirjoitukset olivat luonnollisesti hyvin laadittuja ja monessa mielessä kiinnostavia. Tällaiset arvovaltaiset ja ympäristöä arvossa pitävät asiantuntijakirjoitukset ovat poliittisesti korrekteja ja sopivat hyvin Helsingin Sanomien julkisuuskuvaan. Julkishallinnon instituutioiden näkemykset ja oman asian markkinointi kuitenkin dominoivat pääkaupungin valtalehdessä.

Median tarjoama tieto on siis valikoitua, käsiteltyä ja kärjistettyä. Asioiden suhteita suorastaan vääristellään. Näin on, koska näin vastataan meidän omiin alitajuisiin tarpeisiimme.

Kestävä kehitys – mielikuvista manipulaatioon

Eräs ympäristöliikkeen kaikkein keskeisimmistä argumenteista on, että teollisuusmaissa kulutetaan luonnonvaroja jo nyt maapallon kantokyvyn ylittävällä tavalla. Jos kulutus kehitysmaissa nostettaisiin teollisuusmaiden tasolle ja maapallon väkiluku nousisi 10 miljardiin, kulutus nousisi kahdeksankertaiseksi nykyisestä. Mitä tapahtuisi, jos miljardi kiinalaista vaatisi itselleen länsimaisen kulutustason?

Suomi on luonnonvarojen käytön kulutustarkastelussa maailman kärkitasolla. Luonnonvarojen kokonaiskäyttö piilovirrat ja tuonti mukaan lukien on luokkaa 500 miljoonaa tonnia vuodessa eli 100 tonnia asukasta kohti.

Luvut tuntuvat suurilta. Niiden takana on arvovaltainen ja puolivirallinen Suomen ympäristökeskus. Ajatus siitä, että olisimme riistämässä tulevilta sukupolvilta elämän edellytyksiä, tuntuu uhkaavalta. Kyvyttömyytemme toimia saa meidät syyllistymään. Mutta olemmeko ylittämässä maapallon kantokykyä?

Lähempi asiaan paneutuminen /32/ paljastaa, että Suomen luonnonvarojen käytöstä noin 90 % on maan ja kiven siirtämistä paikasta toiseen (maansiirtotöitä, kaivos- ja rikastustoimintaa, ihmisen toiminnasta aiheutuvaa eroosiota), puun käyttöä ja maataloutta. Lopusta valtaosa on energiatuotteita (öljytuotteita, hiiltä, turvetta), kemiallisia tuotteita ja metallituotteita. Suomen luonnonvarojen käyttö on näin mitattuna pysynyt viimeiset 30 vuotta melko tasaisena lukuun ottamatta mineraalien käyttöä. Tämä on kasvanut voimakkaasti, kun Suomi on kansainvälisessä työnsuorituksessa onnistunut vahvistamaan perusteollisuuttaan.

On vaikea nähdä, miten maan ja kiviaineksen siirtäminen paikasta toiseen olisi ristiriidassa kestävä kehityksen kanssa, kun määräkin ($0.3 \text{ km}^3/\text{v}$) on maan tilavuuteen ($1100000000000 \text{ km}^3$) nähden kovin pieni. Myöskään puun käytöstä tai maataloudesta ei suoralta kädeltä löydä merkittävää ristiriitaa kestävä kehityksen kanssa.

Jäljelle jäävät energia, kemikaalit ja metallit. Fossiilisten polttoaineiden reservit ovat rajalliset. Tämä koskee erityisesti helposti hyödynnettäviä öljy- ja kaasuvaroja, jotka riittävät nykytahdilla ehkä vuosisadaksi. Muiden tärkeiden perusraaka-aineiden osalta (rauta, kalkkikivi, kupari, alumiini, typpi, fosfori jne.) raja ei näyttäisi tulevan vastaan ainakaan tuhanteen vuoteen /29/. Myöskin energiaa riittää, kysymys on vain tuotantotekniikasta ja kustannuksista.

Luonnonvarojen säästeliäs käyttö on inhimillisesti katsoen järkevää ja fossiilisten polttoaineiden osalta monelta kannalta välttämätöntä. Ympäristöliikkeen argumentaation perusteisiin liittyy kuitenkin kolme heikkoutta:

- 1) Me suomalaiset emme ole vastuussa joidenkin muiden maiden väestöräjähdyksestä tai ympäristöongelmista;
- 2) Raaka-aineista tai energiasta ei ole tulossa pulaa näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa;
- 3) Alkuaineet eivät katoa mihinkään.

Ympäristöliike markkinoi siis omaa asiaansa ”silmänkääntötempulla” ja ihmisiä syyllistämällä.

Jätehuoltoasioissa on kysymys hiukan samantyyppisistä psykologisista ilmiöistä. Mielikuva jätevuorista on vastenmielinen. Kaatopaikkojen perustamiseen liittyvä vastustus ja toimintaan liittyvät haju- ja hygieniahaitat lisäävät ihmisten syylistymistä ongelman edessä. Ongelmat korostuvat tiheään asutuilla alueilla. Uusimpien tilastojen mukaan jätettä syntyy Suomessa yli 100 miljoonaa tonnia vuodessa.

Lähempi tarkastelu osoittaa, että Suomen jätteen määrästä yli puolet on kuitenkin maata ja kiveä. Maa ja kivi eivät ole perinteisen suomalaisen käsityksen mukaan jätettä lainkaan, mutta EU:n jätemääritelmän mukaan voivat olla. Lopusta yli 30 % (muun muassa valtaosa maaseutuelinkeinojen ja teollisuuden jätteeksi luokitellusta materiaalista) hyödynnetään aineena tai energiana. Perinteistä kaatopaikkajätettä on reilusti alle 10 miljoonaa tonnia, tästä biojätettä runsaat miljoona tonnia ja ongelmajätteenä luokiteltua jätettä puoli miljoonaa tonnia.

Perinteisen jätteen määrä ei ole länsimaissa kasvussa /71/. Suomen sadan vuoden kaatopaikkajätteet mahtuvat nykytahdilla noin 50 km² laajaan mäkeen, joka voidaan toisesta päästä maisemoida ja ottaa käyttöön vaikkapa virkistysalueena. Vertailun vuoksi voi todeta, että pelkästään maan nousun seurauksena uutta Suomen maata syntyi viime vuosisadalla noin 700 km².

Käytännössä kaatopaikkoja on paljon ja tarvittava kokonaisalue on suoja-alueineen suurempi, vaikka kaatopaikan elinkaari olisikin alle sata vuotta. Jätehuollon ympäristöongelmat (metaani- ja muut päästöt, kaatopaikkavedet, lokit, varikset ja rotat, hajuhaitat, liikennehaitat jne.) jäävät jo nykystandardeilla vähäisiksi.

Säästäväisyys, kierrätys ja tavaran määrän hallinta ovat tiettyyn rajaan saakka erittäin järkeviä ja inhimillisesti hyveellisiä toimintamalleja. Jätettä voi hyödyntää energiana, kierrättää ja kompostoida.

Emme ole kuitenkaan hukkumassa jätteisiin. Kaatopaikkojen vastustuksessa onkin pitkälti kyseessä ilmiö, joka tunnetaan maailmalla nimellä ”Not in my backyard!”. Ihmiset vastustavat lähiympäristössään tapahtuvia muutoksia. Tätä vastustusta voimistaa huomattavasti kaatopaikkoihin liittyvä vastenmielinen mielikuva, joka heijastuu muun muassa asuntojen hintaan lähiympäristössä.

Vielä yksi ihmismielen heikkous ansaitsee tässä yhteydessä erityistä huomiota. Niin politiikassa kuin ympäristöasioihin liittyvässä manipulaatiossakin käytetään usein hyväksi ihmisten taipumusta ryhtyä käsittelemään muiden todellisia tai kuvitteellisia ongelmia, kun omien ongelmien käsittely käy raskaaksi. Esimerkiksi kovassa voimapolitiikassa saatetaan lähteä etsimään ulkoista vihollista, kun sisäiset ongelmat muodostuvat uhaksi valtarakenteelle. Psykologiassa ilmiötä kutsutaan heijastamiseksi.

Saksalaisilla on monenlaisia raskaita ongelmia edessään. Greenpeace markkinoi saksalaisille heijastuskohteeksi mielikuvaa Suomessa parhaillaan tuhottavista ikimetsistä. Erilaiset puolirikolliset tempaukset saavat runsaasti julkista huomiota. Asian merkitys tai toiminnasta Suomen maaseutuväestölle lankeava lasku ei kiinnosta Greenpeacea eikä Saksan mediaa.

Suomalaisten ajatusmaailmaa kahlitsevia illuusioita

Ihmisellä on taipumus rakentaa ajatteluaan tukevina pitämiensä peruselementtien varaan. Meillä suomalaisilla on taipumusta uskoa muun muassa:

- hallintokoneistoon
- tieteellisiin instituutteihin
- lakiin ja oikeuteen
- kansalliseen ja yhteiskunnalliseen erinomaisuuteemme

Ajattelun kahlitseminen tällä tavalla voi tuottaa pettymyksiä. Toisaalta näiden kahleitten murtaminen avaa mahdollisuuksia järjen käytölle. Tämä on hyödyllistä yhteiskunnan kehityksen kannalta.

Usko hallintokoneistoon perustuu illuusioon siitä, että hallinto työskentelisi yhteiskunnan parhaaksi. Periaatteessa näin pitäisi tietenkin olla. Niin meillä kuin myös EU:ssa on kuitenkin sektorihallinto. Eri hallintosektorien omat edut eivät ole aina yhteneväiset yhteisen edun kanssa. Hallintosektorien poliittiseen ohjaukseen liittyy selkeitä intressejä.

Useimmille tuttu esimerkki löytyy kotityön teettämisestä. Yleinen etu olisi, että tästä työstä maksettava ennakonpidätys ja kaikki työnantajamaksut suoritettaisiin yhtenä maksuna yhteiskunnalle esimerkiksi kahden verokorttiin merkityn prosenttiluvun mukaisesti. Omista lähtökohdistaan kiinni pitävät hallintosektorit eivät vain kykene ratkaisemaan tätä yksinkertaista ongelmaa.

Valtion hallintosektoreilla on kaikkien inhimillisten organisaatioiden tapaan taipumus oman asian korostamiseen ja oman toiminnan paisuttamiseen. Tämä onnistuu parhaiten silloin, kun yhteiskunta ratkaisee hankalia ongelmia, joihin liittyy voimakkaita intressiristiriitoja. Byrokraatit ovat näissä prosesseissa avainasemassa. Ratkaisut tehdään usein byrokratian ehdoin.

Byrokratian purkaminen on vaikeaa. Sektorihallinnolla on käytössään mahtavat yhteiskunnalliset resurssit omien asemiansa puolustamiseen. Sellaiset väkevät prosessit, jotka karsivat ylimitoitettut tai osaamattomat organisaatiot yksityiseltä sektorilta, puuttuvat julkishallinnosta.

Ympäristöhallinnon ytimessä ovat EU-komission ympäristöpääosasto ja ympäristöministeriö. Molemmat perustavat toimintansa kestävä kehityksen ideologiaan, mutta ovat ainakin toistaiseksi soveltaneet sitä komissaarin tai ministerin poliittisessa ohjauksessa ikään kuin kestävä kehitys toimisi pelkästään ekologisen tukijalan varassa. Toisin sanoen luulotellaan, että ympäristöhallinto hoitaa ympäristöongelmat, taloushallinto hoitaa talousongelmat ja työhallinto työttömyysongelmat, eivätkä nämä kysymykset liity toisiinsa.

Käytännön ympäristökysymykset ja tavallisten ihmisten jokapäiväiset ongelmat ovat korkeiden virkamiesten työstä kaukana. Hyvä esimerkki hallintokoneiston ongelmista on merkitykseltään vähäinen tervankäytön kieltämishanke EU-direktiivillä. On hyvä pitää mielessä, että jos vahva ideologiselta pohjalta toimiva keskushallinto olisi ratkaisu kansojen ongelmiin, Neuvostoliitto olisi tämän päivän supervalta.

Hallintokoneistolla on tukenaan sektorihallinnon omia tieteellisiä instituutteja. Nämä antavat hallinnon toiminnalle uskottavuutta ja avartavat sen toimintamahdollisuuksia. Ihmisistä tuntuu turvalliselta, kun asioita tutkitaan ja selvitetään perusteellisesti. Vaikeat asiat voi jättää asiantuntijoiden ratkaistavaksi rauhallisin mielin. Vai voiko?

Tieteellisten instituuttien uskottavuuden taustalla on suomalaisten auktoriteetti-usko, joka osittain juontaa juurensa koulujärjestelmästä. Yhteiskunnallisen keskustelun tukahduttamiseksi riittää yleensä tokaisu, jonka mukaan asia on tutkittu tai päätöksellä on tieteelliset perusteet. Tieteellisen instituutin näennäinen tietoylivoima on tavalliseen kansalaiseen verrattuna niin musertava, että tämä ei ainakaan julkisesti uskalla paljastaa tietämättömyyttään ja lausua niitä yksinkertaisia kysymyksiä, joita käsiteltävän asian arviointi edellyttäisi.

Käsitys tieteen puhtaudesta ja objektiivisuudesta on kuitenkin illuusio. Sokea usko teoreettisiin asiantuntijoihin on johtanut myös suomalaisessa yhteiskunnassa hirvittäviin virhearviointeihin, esimerkiksi pankkikriisiin.

Tiedeyhteisön toiminnassa on heikkouksia, jotka ovat ristiriidassa sen vahvan julkisuuskuvan kanssa. Näistä on helppo tunnistaa esimerkiksi seuraavat:

- Tiedeyhteisö on jakautunut omaa asiaansa korostaviin sektoreihin. Sektoriyhteisön on vaikea nähdä asioiden laajempia ulottuvuuksia ja oman asian merkitystä kokonaisuudessa. Esimerkkinä voi käyttää vaikkapa haitta-aineiden kulkeutumismalleja. Merentutkimuslaitos voi vaatia oman mallinsa käyttöä isojen hankkeiden yhteydessä toisten kustannuksella. Ei tule mieleen tarkastella ensin haitta-aineiden määrää ja kulkeutumisen merkitystä alueellisessa kokonaisuudessa puhumattakaan siitä, että pohdittaisiin laskelmista saatavan hyödyn ja kustannusten suhdetta.
- Tiedeyhteisöä vaivaa laajalti maalaisjärjen puute. Esimerkkinä on EU:n asiantuntijaryhmän rakennusten materiaalien säteilylle suosittamat ohje- ja raja-arvot (rakennuksen käyttäjän rakennusmateriaaleista saamat säteilyannokset 0.3 ja 1.0 mSv/v) /36/. Skandinavian peruskallioalueella luonnosta saatava taustasäteilyannos on 2 – 10 mSv/v. Entä miten pitäisi suhtautua esimerkiksi palamisen synnyttämiin pienhiukkasiin, mikä on huomattavasti suurempi terveysthaitta? Voidaanko kaikkia riskejä hallita tieteellisten instituuttien ehdoilla ja raskailla hallinnollisilla keinoilla?
- Tiedeyhteisö ei ole riippumaton rahoittajistaan. Rahoittaja päättää tutkimusten kohdentamisesta ja tekijöistä. Näin tutkimustuloksilla on taipumusta tukea rahoittajan intressejä.
- Julkishallinnon tiedeinstituutit ahnehtivat ja venyttävät hankkeita. Esimerkiksi sedimenttien tributyylitinakysymystä on selvitelty ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen, alueellisten ympäristökeskusten, VTT:n, Kansanterveyslaitoksen, Elintarvikeviraston ja Merentutkimuslaitoksen toimesta usean vuoden ajan. Veronmaksajan mittavasta panostuksesta ja lukuisista tutkimuslaitosten edustajien laatimista artikkeleista huolimatta asian suuruusluokat eivät ole vielä hahmotuneet, koska tutkimukset olisivat loppuneet siihen.

Suomen ympäristökeskus on pääjohtajansa suulla ilmoittanut edustavansa maan parasta asiantuntemusta ympäristöasioissa. Totta onkin, että Suomen ympäristökeskuksen organisaatiossa on alansa eri sektoreiden huippuasiantuntijoita ja hienoja ihmisiä. Organisaation referenssipohja on laaja. Työntekijät toimivat monissa ympäristöhallinnon työryhmissä ja esiintyvät usein tiedotusvälineiden haastatteluissa.

Helsingissä sijaitsevan Suomen ympäristökeskuksen työntekijöiltä puuttuu kuitenkin tuntuma käytännön kysymyksiin ja ennen kaikkea taloudellisen toiminnan perusteisiin. Kokonaisuuksien käsittely ja asioiden suhteet ovat hankalia kapea-alaisille teoreetikoille. Asioiden käsittelyssä on toki edistytty, esimerkkinä Suomenlahden kuormitusanalyysit. Silti

voidaan kysyä, onko lähes satunnaisesti valittu Suomen ympäristökeskuksen tutkija oikea henkilö määrittelemään ympäristönsuojelulain tarkoittamaa parasta käyttökelpoista tekniikkaa esimerkiksi sikaloihin.

Suomen ympäristökeskuksella on erilaisia tutkimus-, arviointi-, tilastointi-, raportointi-, edistämisen- ja viranomaistehtäviä. Sen työntekijät kokevat tehtäväkseen ympäristöasioiden edistämisen yhteiskunnassa. Sen toiminta on rahoituksen osalta täysin riippuvainen poliittisesti ohjatusta ympäristöministeriöstä. Voiko Suomen ympäristökeskus tässä asetelmassa olla vakavasti otettava asiantuntijaorganisaatio vai onko se pikemminkin virallisen tiedeinstituutin kulissin taakse piiloutunut ympäristöpolitiikan markkinointiorganisaatio?

Suomalaisten uskolla lakiin ja oikeuteen on vahva historiallinen tausta. Sortokausien aikana laki oli keinomme puolustaa autonomiaa Venäjän vallan alla. Kuva Suomi-neidosta, lakikirjasta ja Venäjän kaksipäisestä kotkasta on piirtynyt lähtemättömästi mieleemme.

On kuitenkin syytä pitää mielessä, että lait keskeisine rakenteineen ovat sektorihallinnon virkamiesten istuvan ministerin poliittisessa ohjauksessa valmistelemia. Kun eduskunta käsittelee lakiehdotukset, reunaehtoina ovat sen hetkiset poliittiset realiteetit ja mahdollisuudet rakenteellisiin korjauksiin vähäiset. Lakeja alemmpitasoisen normiston laatimisessa voidaan käyttää apuna laajoja lausuntokierroksia. Ympäristöpoliitikot ja sektorihallinnon virkamiehet päättävät omista lähtökohdistaan, keneltä lausuntoja pyydetään ja mitkä näkökohdat otetaan huomioon. Toisin sanoen lait ja normit ovat ihmisten kirjoittamia.

Ihmisen laatimat lait eivät ole koskaan täydellisiä. Osittain EU:n myötä uusia säädöksiä on suorastaan vyörynyt ympäristösektorilla vanhojen säädösten päälle. Eri hallintosektoreilla valmistellun lainsäädännön tavoitteisiin on ilmestynyt yhä merkittävämpiä ristiriitoja. Säädösten, ohjeiden ja tulkintojen ryteikkö kahlitsee suomalaisen yhteiskunnan kehitystä lisääntyvässä määrin.

Nykyään myönnetään, että juridisiin ongelmiin voi olla monta oikeaa ratkaisua. Mikä niistä on yhteiskunnan kokonaisedun kannalta paras tai lähinnä primäärioikeuden tavoitteita? Mitkä ovat todellisia yhteiskunnallisia arvoja ja mitkä mielikuviin perustuvia tunnereaktioita? Ympäristösektorilla näitä kysymyksiä ratkovat oikeustieteellisen koulutuksen saaneet hallintotuomarit, joilla voi olla apunaan myös asiantuntijoita. Nämä ihmiset tekevät tuomioistuimen päätöksen.

Esimerkkinä voidaan käsitellä vaikkapa louhostoiminnan sivukiven, betonimurskan ja terästeollisuuden kuonatuotteiden jalostaminen sepeli-, runkoaine ja eristehiekkatuotteiksi. Toiminta on jätteen jalostamista tuotteeksi (siis EU:n jätepolitiikan mukaista jätteen hyödyntämistä) ja se säästää luonnon soravaroja. Sitä on harjoitettu Pohjoismaissa osin vuosikymmeniä erinomaisin kokemuksiin.

Nyt tämän toiminnan esteeksi on muodostunut Suomessa ympäristöviranomaisten EY-tuomioistuimesta hankkima kanta, jonka mukaan tuote on jätettä, jonka sijoittaminen vaatii kohdekohtaisen ympäristöluvan. Kuukausia kestävä ympäristölupaprosessi on käytännön rakennustoiminnassa näiden tuotteiden käyttämisen este. Jäte jää hyödyntämättä, ihmisiä irtisanotaan, kalustoa makaa käyttämättömänä ja päätuotannon kilpailukyky kärsii.

Päätös ja sen perusteet käyvät ilmi liitteestä 5. Päätös on varmasti lain mukainen, mutta onko siinä tai sen perusteeksi esitetyssä pykäläakrobatiassa mitään järkeä? Onko päätös

seurausvaikutuksineen sopusoinnussa EU:n perustamissopimuksessa itselleen määrittelemän tarkoituksen kanssa?

Usko omaan kansalliseen erinomaisuuteen istuu syvällä monissa yhteiskunnissa. Tämä usko on ollut usein niin vahva, että omaa erinomaisuutta on oltu valmiita levittämään myös muiden nautittavaksi esimerkiksi lähetystyön muodossa tai jopa väkipakolla. Historiassa on lukuisia esimerkkejä siitä, miten tällaista uskoa on luotu, miten sitä on käytetty hyväksi ja miten se on johtanut kansakuntia harhaan. Taustalla on vaikuttanut usein paitsi yhteiskunnallinen tilanne, myös häikäilemättömästi vallasta kamppailevan poliittisen johtajan henkilökohtainen psyykkinen ongelma /6/.

Neuvostoliittoa kehitettiin sosialistisen ideologian varassa. Usko hallintokoneistoon, tieteellisiin instituutteihin ja systeemin oikeudenmukaisuuteen oli mahtavan manipulaatiokoneiston ansiosta kova. Vallankumouksesta tehtiin vientitavaraa. Juuri ennen romahdusta Edward Shevardnadze joutui kuitenkin toteamaan, että koko oma systeemi oli mätä tyvestä latvaan. Rooman valtakunta meni nurin ja niin meni myös Saksan tuhatvuotiseksi kaavailtu valtakunta. Kaikkien näiden yhteiskuntajärjestelmien luhistumisten takana oli väkeviä yhteiskunnallisia itsetuhoprosesseja.

Me suomalaiset olemme onnistuneet kehittämään maamme viimeisten vuosikymmenten aikana monessa suhteessa vapaaseen ja hyvinvoivaan suuntaan demokraattisen järjestelmän puitteissa. Suomen kilpailukykyä on monissa kansainvälisissä yhteyksissä kehuttu ja koulujärjestelmä on arvioitu maailman parhaaksi. On syytä kuitenkin pitää mielessä, että viimeksi 90-luvun alussa Suomi oli vakavassa taloudellisessa kriisissä.

Samalla kun meidän suomalaisten itsetunto on kohonnut, monien mieliin on pesiytynyt jonkinlainen positiivinen mielikuva taikasanoista ”kestävä kehitys”.

Nyt me suomalaiset yhdessä muiden pohjoismaalaisten kanssa tarjoamme omaa kestävä kehityksen ideologiaamme lähes yli-inhimillisenä viisautena ratkaisuksi maailman ongelmiin. Suomalaiset ympäristövirkamiehet ja poliitikot puskevat tästä ideologiasta kumpuavia tavoitteita, periaatteita ja lausumia kansainvälisiin sopimuksiin ja EU:n ympäristölainsäädännön pohjaksi. Samalla he ovat tekemässä Suomesta kestävä kehityksen mallimaata.

Isänmaan ja luonnon rakastaminen ovat hyviä asioita. Meidän tulee kantaa vastuuta lastemme tulevaisuudesta. Vaarana on sortuminen oman erinomaisuuden illuusioon ja vastuuttomaan hurskasteluun.

Demokratia ei ole mikään patenttiratkaisu yhteiskunnan ongelmiin. Jotta yhteiskunnalliset itsetuhoprosessit eivät pääsisi valloilleen, ihmisten on tehtävä kovaa työtä. On tehtävä tyhmiä kysymyksiä ja yritettävä nähdä kokonaisuuksia intressien, mielikuvien, tunteiden ja manipulaation yli. On kunnioitettava toisten oikeuksia. On yritettävä käsitellä isoja ja vaikeita asioita ilman asenteiden ja illusioiden kahleita.

Gallträskin kunnostus – tarina yksinkertaisen hankkeen muuttumisesta kaosprosessiksi

Tämä esimerkki käsittelee illusioiden ja todellisuuden välistä ristiriitaa. Se sijoittuu Kauniaiisiin, joka on vauras pikkukaupunki pääkaupunkiseudulla. Väestön koulutustaso on

korkea. Yleisesti uskotaan, että Kauniaisissa, jos missään, yhteisten asioiden hoito on erinomaisella tolalla.

Kauniaisten keskellä on pinta-alaltaan runsaan 11 hehtaarin järvi, Gallträsk, jonka keskisyvyys on vain metrin suuruusluokkaa. Järven pohja on paksun ja upottavan liejunkerroksen peitossa. Kesäisin järven pinta on ollut ajoittain laajalti kasvillisuuden, erityisesti ulpukan peittämä. Sedimentoitumisnopeus on noin millimetri vuodessa.

Monet kauniaislaiset pitävät Gallträskiä kaupungin henkireikänä. Ajatus Gallträskin pohjattomasta liejunkerroksesta ja järven umpeenkasvusta kammottaa heitä. Toisaalta heitä kiehtoo ajatus kirkasvetisestä Gallträskistä, joka soveltuisi uintiin ja veneilyyn.

Gallträskin kunnostuksesta on tehty lukuisia selvityksiä vuodesta 1967 alkaen. Selvityksissä etusijalle on noussut järven syventäminen ruoppaamalla. Viime vaiheessa Kauniaisten yhdyskuntalautakunta asetti tavoitteeksi 13.3.2001 käynnistää järven syventäminen ja mahdollisuuksien mukaan viedä ruoppaus päätökseen vuoden 2001 aikana. Kaupunki pyysi tarjouksia konsulttityöstä jaoteltuna esisuunnitteluvaiheeseen, hankesuunnitteluvaiheeseen ja toteutusvaiheeseen. Konsultiksi valittiin VTT, jolta tilattiin ensin esisuunnitteluvaihe hintaan 232 000 mk työn kestoarvion ollessa 5 kuukautta. VTT:n kokonaistarjous oli 483 000 mk.

Aikaa kului ja hankkeen toteutus näytti edellyttävän aina vain uusia tutkimuksia. Kustannukset kohosivat moninkertaisiksi alkuperäisen tarjouksen loppusummasta. Viimein vuoden 2002 lopulla VTT luovutti tutkimusraporttinsa. Se päätyi suosittelemaan massapumppausta ja lietteen sitomista turpeeseen tai massapumppausta, mahdollista vedenpoistoa ja lietteen läjittämistä pellolle perustellen suositustaan kestäväällä kehityksellä. Edelleen VTT suositteli tarjouspyyntöjen lähettämistä urakoitsijoille siten, että tarjouspyynnössä pyydetään urakoitsijan periaatesuunnitelmaa ja hintaindikaatiota. Toisin sanoen urakoitsijoilla haluttiin nyt teettää esisuunnitelma, joka VTT:n piti tehdä.

Syksyllä 2002 joukko kaupunkilaisia alkoi ihmetellä, mitä kaikkea Gallträskin kunnostushankkeen puitteissa oltiin tekemässä. He lähestyivät eräitä kaupungin päättäjiä sähköpostiviestillä. Asiantuntijalausunnon tukemana he ehdottivat, että veronmaksajien rahojen tuhlaus lopetetaan ja että hanke palautetaan oikealle uralle. Vuodenvaihteessa he lähestyivät kaupunginhallitusta kirjeellä, jonka liitteinä olivat kyseinen asiantuntijalausunto ja vaihtoehtoisten ratkaisujen kustannusarviot. He ehdottivat, että ennen kuin hankkeessa edetään hankesuunnitteluun, kaupungin tulisi selvittää, paljonko hankkeeseen on käytettävissä kaupungin varoja.

Kaupunginhallitus päätti kuitenkin edetä hankkeessa kaupunginjohtajan esityksestä määräämällä virkamiehet lähestymään urakoitsijoita kokonaisvastuurakentamista (KVR) koskevilla tarjouspyynnöillä. Asiakirjojen laadintaan palkattiin konsultti. Valmista ei kuitenkaan tullut.

Samanaikaisesti Kauniaisten kaupungin taloudellinen tilanne oli heikkenemässä. Edessä oli kunnallisveron korotus ja budjettivaje. Hanke lykättiin tulevaisuuteen ottamalla se säästölialle. Järven tila päätettiin pitää ennallaan kevein kunnostustoimin. Kaupungin tilintarkastajat huomauttivat kuitenkin kaupunginhallintoa siitä, että viime vaiheessa hankkeen konsulttitoimeksiantoihin oli käytetty 200 000 euroa (yli miljoona markkaa), eikä tällä rahalla oltu saatu edes hankesuunnitelmaa.

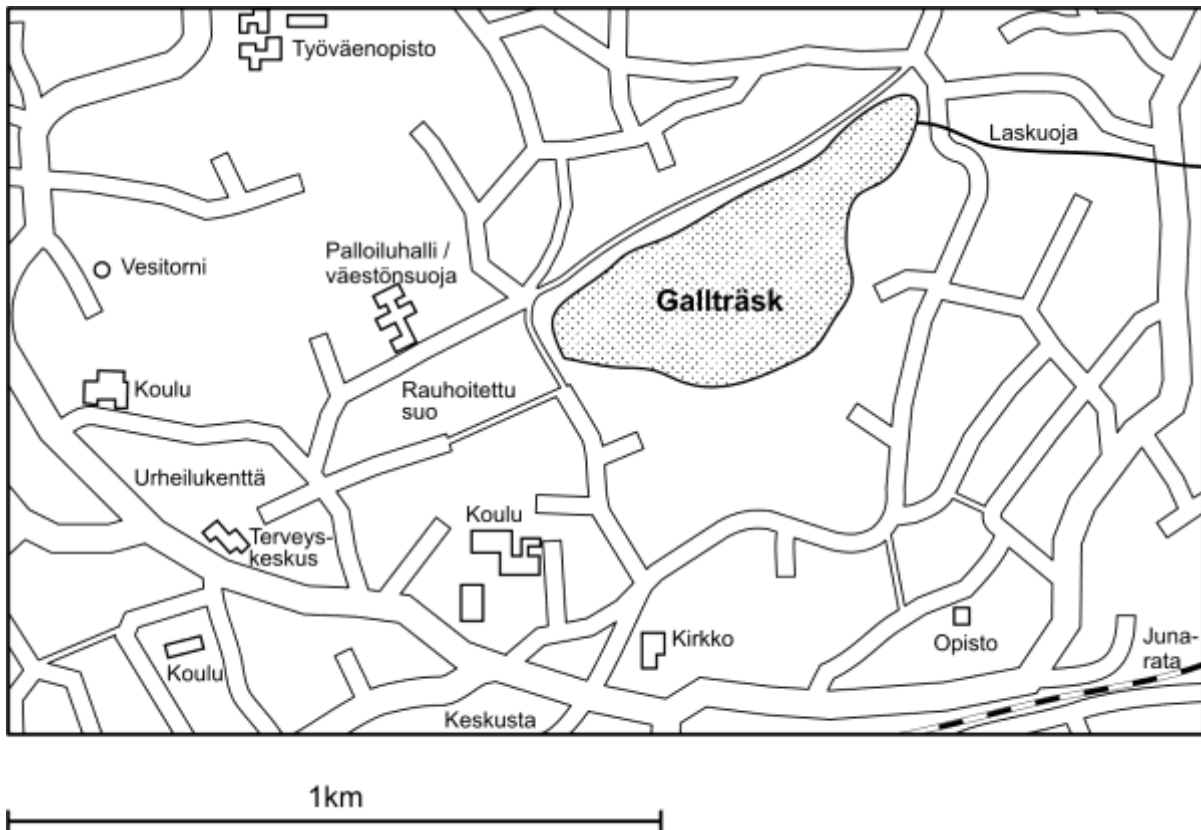
Kauniaisten kaupunki on käyttänyt 40 vuoden aikana virkamiesten työajan ja ulkoisten selvitysten muodossa rahaa varovaisesti arvioiden yhden kunnostushankkeen verran. Mikä on mennyt vikaan?

Projektihallinnollisesti vastaus on yksinkertainen. Yksityisellä sektorilla teetetään tällaisissa tapauksissa kansainväliseen tietotaitoon ja kokemukseen perustuva kustannusselvitys perusvaihtoehtoista, joilla tavoite (Gallträskin kunnostus) voidaan saavuttaa. Etsivä löytää tarvittavan tietotaidon yleensä kahdella tai kolmella puhelinsoitolla. Tämän tyyppisessä ja kokoisessa hankkeessa vaihtoehtoselvitys maksaisi noin 10 000 euroa. Pelkistettynä vaihtoehtoselvityksen tulos voisi olla kuvassa 3.1 esitetyn kaltainen.

Hankevastaava päättää tältä pohjalta onko hankkeessa yleensä syytä edetä. Jos päätetään jatkaa, päätetään myös hankkeen puitteet. Toisessa vaiheessa tehdään hankesuunnitelma ja haetaan mahdollisimman väljät luvat, jotta urakoitsijat voisivat tarjota myös omia vaihtoehtoisia ratkaisujaan. Vasta toisen vaiheen lopussa tehdään varsinainen investointipäätös, joka voi olla myönteinen tai kielteinen. Kaupunki ei hallinnut tätä yksinkertaista kuviota.

Teknistaloudellisesti Gallträskin kunnostushanke on urauurtava ja vaativa. Tällaisissa tapauksissa niin tutkimustyö kuin insinöörityökin on parhaimmillaan kuin tukkisuman purkamista. Sumaa voi purkaa laajalla rintamalla, mutta työ ei välttämättä johda mihinkään. Toisaalta suman purkamiseksi tarvitsee poistaa vain muutama avaintukki. Asian ydin on noiden tukkien tunnistamisessa ja voimavarojen keskittämisessä olennaiseen. Tämä edellyttää syvällistä tietotaitoa ja kokemusta.

Gallträskin kunnostuksen ydinkysymys liittyy liejun vesipitoisuuteen. Se on luokkaa 1500 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että liejussa veden paino-osuus on 15-kertainen kiintoaineksen paino-osuuteen verrattuna. Gallträskin lieju painuu kasaan paineen alla kuin sieni veden poistuessa. Siitä voidaan helposti poistaa kemiallisesti noin puolet vedestä tilavuuden pienetessä vastaavasti. Kuivuessaan massan tilavuus pienenee kertaluokalla. Näitä ominaisuuksia voidaan hyödyntää massan läjityksessä ja poiskuljetuksessa. Massan kokoonpuristuvuusominaisuuksien selvittäminen edellyttää vain pienimuotoisia rutiinitutkimuksia, joka oli muun puuhastelun lomassa jätetty tekemättä. Konsultit (VTT ja SYKE) eivät olleet tehneviensä tasalla.

- 1. Ruoppaus (40 000 m³) ja lietteen sitominen turpeella 5 000 000 € + ALV**
  - Märkäprosessi palloilukentällä ja noin 4 000 raskaan ajoneuvon liikenne Kauniaisissa.
  - Jos ruoppausmassasta poistetaan esikuivatuksella vettä, kustannuksissa voidaan säästää jopa 2 miljoonaa €.
- 2. Ruoppaus (40 000 m³) ja massan kuljetus loppusijoituspaikkaan 2 000 000 € + ALV**
  - Massan varastointi- ja lastausjärjestelyt sekä noin 2 000 raskaan ajoneuvon liikenne Kauniaisissa.
  - Jos massa kuivataan kahdessa vaiheessa (esimerkiksi kemiallinen veden poisto ja suotonauhapuristus), massamäärä putoaa murto-osaan ja kokonaiskustannus ehkä 400 000 €.
- 3. Suodatinkangas ja painopenger (kuten mökkien uimarannoilla) 1 300 000 € + ALV**
  - Riskipitoinen ratkaisu, soveltuu parhaiten osaratkaisuksi.
- 4. Ruoppausmassa (40 000 m³) pontattuun allassaareen Gallträskiin 800 000 € + ALV**
  - Saaren halkaisija noin 60 m, massa painuu kasaan sitä mukaan kuin sen pinta nousee veden pinnan yläpuolelle.
  - Jos saari täytyy purkaa, kustannukset nousevat noin 200 000 €.
- 5. Kasvillisuuden poisto ja kalastus ajoittain (kuten aiemmin) 20 000 – 50 000 €/kerta**
  - Noin 5 vuoden välein toteutettuna ylläpitää Gallträskin tilan nykyisellään.
  - Gallträskin arvo virkistyskäytössä ei parane.

Kuva 3.1. Kirjoittajan arvioita Gallträskin kunnostusvaihtoehdoista ja niiden kustannuksista.

Toinen avaintieto liittyy kunnostushankkeiden toteutuksen kansainväliseen käytäntöön, jolla on vahvat taloudelliset perusteet. Jopa haitta-ainepitoisuudeltaan raskaasti saastuneiksi tulkitut sedimentit on yleensä läjitetty ja eristetty ruoppausalueen lähistölle. Massan kuljettaminen muualle tulee yksinkertaisesti liian kalliiksi eikä tarjoa oleellista lisäarvoa. Vain erittäin raskaasti saastuneita sedimenttejä on kuljetettu muualle prosessoitavaksi tai eristettäväksi. Gallträskistä oltiin kuljettamassa pois massaa, joka oli valtaosin vettä.

Yhteiskunnallisesti tärkein kysymys on kuitenkin, miksi yksinkertainen ympäristöhanke muuttui kunnallisessa käsittelyssä kaaosprosessiksi. Seuraavassa pyritään valottamaan asian käsittelyn psykologisia ja poliittisia ulottuvuuksia.

Kauniaisten ympäristöpäällikkö oli tutkinut yhdyskuntalautakunnan ohjauksessa Gallträskin kunnostusta jo hyvän aikaa ennen esisuunnitteluvaihetta yhdessä Helsingin yliopiston nuorten tutkijoiden kanssa. Tutkijat olivat yhteydessä moniin eri tahoihin hankkien tietoja kunnostusmenetelmistä. Tässä yhteydessä ympäristöpäällikkö ilmeisesti alkoi kehittää omaa ratkaisuaan kunnostusmenetelmäksi, joka perustuisi ruoppausmassan imeyttämisen turpeeseen.

Samaan aikaan ympäristökysymysten poliittinen painoarvo yhteiskunnassa oli lisääntynyt. Varsin kokemattomat ihmiset kävivät käsiksi uusiin haasteisiin voiman tunnossa. Ehkä Kauniaisten yhdyskuntalautakunnassa todella ajateltiin, että tutkimus- ja kehitystyö kuuluu ympäristöpäällikön toimenkuvaan ja on kunnan intressissä. Todennäköisesti myös monet kunnalliset päättäjät liittyivät innovaatioseikkailuun. Usein tällaiseen liittyä illuusio asemaan liittyvästä asiantuntemuksesta.

Kunnan kannalta asetelmaan liittyä seuraavia ongelmia:

- Omista kehitelmistä tulee lempilapsia, joiden rinnalla vaihtoehtoiset ratkaisut jäävät varjoon tai joutuvat jopa aktiivisten torjuntatoimien kohteeksi;
- Uuden toimivan menetelmän kehittäminen on pienessä hankkeessa kallista ja amatöörien tekemänä johtaa harvoin hyvään tulokseen;
- Kaupungin uskottavuus markkinoilla kärsii, kun alan yrityksiltä udellaan tietotaitoa oman kehitystyön pohjaksi.

Kun hankkeessa lähdettiin varsinaisesti liikkeelle, toimintavastuu siirtyi yhdyskuntalautakunnalta ja ympäristöpäälliköltä kaupunginhallitukselle, kaupunginjohtajalle ja rakennuspäällikölle, mutta myös ympäristöpäällikkö oli edelleen aktiivinen asiassa. Tässä yhteydessä päätettiin hankkia konsultti avustamaan hankkeen läpiviennissä. Tarjouspyyntökirjeen hyvä puoli oli siinä, että konsultin haluttiin selvittävän vaihtoehtoja, joita oli kirjattu kirjeeseen koko joukko. Huonona puolena oli se, että pyydettiin kiinteähintaista tarjousta esisuunnittelusta työnaikaiseen valvontaan täysin hahmottomasta hankkeesta.

Tarjouksia saatiin kaksi, joista vain VTT:n tarjous oli kiinteähintainen. Ainakin yksi pyynnön saanut toimija ei laatinut tarjousta, koska oli kyllästynyt kaupungin loputtomaan puliveivaamiseen asiassa.

Poliittiselta kannalta tarkasteltuna Gallträskin kunnostushankkeeseen on kautta sen historian liittynyt monenlaisia intressejä ja ristipaineita. Gallträskin kunnostuksella on laajaa kannatusta Kauniaisissa ja monet päättäjät ovat profiloituneet hankkeen edistäjiksi. Eräiden päättäjien asumisviihtyvyyteen ja perheomaisuuden arvoon Gallträskin kunnostushankkeella olisi myönteinen vaikutus. On myös vaikutusvaltaisia päättäjiä, joiden mielestä Gallträsk pitäisi

säilyttää luonnontilaisena. Kaupungin ympäristöpäällikkö oli lähtenyt patentoimaan menetelmää, jossa lietettä sekoitetaan turpeeseen ja tietävästi yksi päättäjät hoiti tätä patenttiasiaa.

Näyttää siltä, että Kauniaisissa todellista valtaa pitäneet päättäjät olivat tässä vaiheessa päättäneet viedä vielä hahmottoman hankkeen voimalla läpi. Ne päättäjät, jotka suhtautuivat vallitseviin kustannuskäsityksiin skeptisesti ja halusivat aidosti tietää, mitä hanke maksaa ja mitä rahalla saa, eivät oikein saaneet ääntänsä kuuluviin. Ristipaineiden takia kaupungin hallinto tarvitsi kuitenkin tuekseen auktoriteetin. VTT ja sen alikonsultiksi tarjoutunut Suomen ympäristökeskus näyttivät vahvan julkisuuskuvansa perusteella soveltuvan konsultin rooliin erinomaisesti.

Konsultin valinnassa tehtiin kuitenkin virhe. Julkishallinnon tutkimusinstituutit eivät ole suunnittelukonsultteja. Konsultin ja tutkijan toiminnassa on oleellisia eroja. Konsultti johtaa ratkaisuja rajallisen informaation varassa ja pyrkii käytännössä järkevään lopputulokseen. Tutkijan teoreettinen tietopohja voi olla vahva, mutta käytännön kokemus tässä tapauksessa vesirakentamisesta ja konkreettisten hankkeiden suunnittelusta ja läpiviennistä on heikko tai olematon.

Tutkija karttaa ratkaisujen tekoa erityisesti ollessaan epävarma ja löytää uusista mielenkiintoisista tutkimuskohteista pakotien. Suuria toiveita asetettiin tässä yhteydessä muun muassa pohjan tiivistämiseen täryttämällä, mutta kaupungin viranomaisen tarkistusmittauksissa tärytyksen toimivuudesta ei saatu vahvistusta.

Kun suunnitteluhankkeessa lähdettiin liikkeelle, tutkijat ryhtyivät tekemään sitä, mitä osaavat parhaiten, siis tutkimaan ja selvittämään. Loputtomasti löytyi uutta tutkittavaa, mutta ratkaisut eivät oikein hahmottuneet, eikä kunnan kustannusarvioita syntynyt. Konsultointikustannukset sen sijaan karkasivat käsistä. Tietoauktoiteetin ja vahvan kaupunginjohdon illuusio alkoikin muistuttaa asetelmaa, jossa sokea ohjasi rampaa.

Lopulta kaupunki oli ajautumassa kohti ratkaisua, jossa liejua olisi imeytetty turpeeseen kokeiden perusteella tietävästi suhteessa 4:1. Siis yli 100 kilometrin päästä olisi tuotu raskailla ajoneuvoilla 160 000 m³ turvetta Kauniaisten urheilukentälle. Samanaikaisesti urheilukentälle olisi pumpattu 40 000 m³ Gallträskistä ruopattua pohjasedimenttiä. Ainekset olisi sekoitettu toisiinsa urheilukentälle rakennetussa imeytysprosessissa. Märkä seos olisi sen jälkeen kuljetettu raskailla ajoneuvoilla toiseen paikkaan, missä siihen olisi lisätty ravinteita. Tämän jälkeen massa olisi ajettu raskailla ajoneuvoilla pelloille ehkä sadan kilometrin päähän.

Tämä massiivinen kuljetusoperaatio oli VTT:n käsityksen mukaan kestävä kehityksen mukainen Gallträskin kunnostusratkaisu. Sen toteuttamiseksi toivottiin vielä saatavan jopa EU-tukea. Tämän alusta asti esillä olleen vaihtoehdon puitteiden hahmottaminen ja kustannusarvion laatiminen on kenelle tahansa käytännön rakentajalle päivän työ.

Jotta voisimme ymmärtää, miten tässä näin kävi, kannattaa pitää mielessä Kauniaisten huolella vaalima julkisuuskuva. Kauniaisista pidetään tarkan markan kuntana, jota vahvat ja viisaat kaupungin isät johtavat. Tämä kuva lienee läheinen myös Kauniaisten keskeisille päättäjille. Julkisuuskuvaa tukee maan alhaisin veroäyri, mutta ei verokertymä. Gallträskin kunnostushankkeen toteuttamiseksi oli kova poliittinen paine. Hankkeen kunniakas läpivienti vuosikymmenten selvittelyn jälkeen olisi ollut poliittisen voimamiehen monumentti.

Liikkeelle oli kuitenkin lähdetty epärealistisin odotuksin. Kun valmista ei tullut, oltiin ajautumassa jyrkkään ristiriitaan antaumuksella vaalitun julkisuuskuvan kanssa. Ehkä siksi kaupunki tarttui mahdollisuuteen löytää hankkeen läpiviemiseksi ratkaisu lisätutkimusten avulla.

Toinen ongelma liittyi siihen, että Kauniaisissa oli urauduttu ajattelemaan, että ruoppausmassa olisi kuljetettava muualle. Taustalla oli yhden voimakkaan kunnallispoliitikon vuosia aiemmin ottama kanta, jonka muotoutumisessa tuskin ajateltiin sedimentin kokoonpuristuvuusominaisuuksia. Tällainen urautuminen ei edistänyt käyttökelpoisen ratkaisun löytymistä. Kun hanke oli väärällä uralla, voima ei riittänyt sen läpivientiin.

Alueelliselta ympäristökeskukselta saatiin lausunto, jonka mukaan sedimentin ruoppaus ja imeytys turpeeseen eivät edellyttäisi vesilupaa, kunhan sedimentin sisältämää vettä ei päästettäisi takaisin Gallträskiin. Kun pyrittiin nopeaan ratkaisuun, rajattiin samalla vaihtoehtoja lisää.

Kansalaistoimikunnan lähestyessä lausuntoineen ja kustannusarvioineen kaupunkia, tilanne tuli hankalaksi. Nyt esillä oli riittävä kirjo vaihtoehtoja. Materiaalin pohjalta olisi pienellä lisätyöllä voinut tehdä linjaratkaisun hankkeen yleisistä toteutusedellytyksistä ja mahdollisista toteutuspuitteista.

Impulssi tuli kuitenkin ulkopuolelta. Sen hyväksyminen olisi merkinnyt kaupungin omien ponnisteluiden ja teetetyn konsulttityön olleen hukkainvestointeja. Tämän ja omien virheiden myöntäminen oli kaupungin voimamiehille henkisesti ja poliittisesti liian raskasta. Enää ei haluttukaan tehdä hanketta koskevia ratkaisuja.

Sen sijaan VTT:tä kiitettiin tehdyistä arvokkaista tutkimuksista. Pitäydyttiin muodollisesti suunnitelmassa hyödyntää urakoitsijoiden innovaatioita, vaikka edellytykset (luvat, geotekniset lähtötiedot ja hankkeen yleiset toteutuspuitteet) KVR-tarjouksen tekemiseen puuttuivat. Virheiden peittämiseksi tarvittiin siis vielä yksi turha manööveri veronmaksajan rahoilla ennen kuin ne voitiin haudata kunnan säästötalkoiden yhteydessä.

Prosessin loppupuolella kaupungin virkamiehet näyttivät menettäneen kokonaan uskonsa ja otteensa tämän yksinkertaisen hankkeen hallintaan. Huonoon kuntoon ajautuneen organisaation toimintakyky vaikutti olemattomalta. Tämä johtui ainakin absurdista tehtävän asettelusta, virka-miehiin kohdistuneista ristipaineista ja voimapolitiikan ulottumisesta operatiiviseen toimintaan.

Gallträskin kunnostushankkeen selvitykset on käynnistetty jälleen kerran uudelleen, kun kauniaislaiset eivät tyytyneet hankkeen hautaamiseen. Tehtiin yksi selvitys, joka sisälsi katastrofaalisen suunnitteluvirheen: kuviteltiin, että Gallträskin jälle olisi kyetty ajamaan kauttaaltaan puolen metrin paksuinen kiviaineskerros, joka olisi jään sulamisen jälkeen painunut pohjapenkereeksi. Todellisuudessa jää olisi kuitenkin pettänyt jo kiviaineksen levityksen aikana. Nyt kokeillaan pienimuotoista ruoppausta ja massan tiivistämistä geotuubissa.

Gallträskin kunnostushankkeen merkitys on yhteiskuntakokonaisuudessa vähäinen. Siihen liittyy kuitenkin seuraavia yleistettävissä olevia piirteitä, joilla on suuri yhteiskunnallinen merkitys:

- Kestävän kehityksen ideologia toimii kulissina, jonka takana poliitikot ja teoreetikot voivat toteuttaa itseään ja tarpeitaan raskain yhteiskunnallisista kustannuksista;
- Vallitsevat käsitykset yhteisten asioiden hyvästä hoidosta ja julkishallinnon tutkimusinstituuttien ylivoimaisesta asiantuntemuksesta ovat illuusioita;
- Hurskastelu ja korulauseet kätkevät usein taakseen huonosti johdetun ja sairaan työyhteisön;
- Julkishallinto on valmis mieluummin peittämään virheensä kovallakin hinnalla kuin käsittelemään omia ongelmiaan ja kehittymään paremmaksi yhteiskunnan palvelijaksi;
- Me ihmiset olemme tähän myötävaikuttamassa, kun kiirehdimme lyömään kantojamme lukkoon tarjottujen mielikuvien varassa miettimättä, mitä oikein haluamme ja millä hinnalla.

Demokratiasta, erinomaisena pidetystä hallinnosta, julkishallinnon instituutioista, vahvoista resursseista ja vuosikymmenten ponnisteluista huolimatta tätä yksinkertaista hanketta ei ole kyetty toteuttamaan eikä myöskään lopettamaan.